

ALENE UTEN Å VÆRE ENSOM

Erik Varden møtte Gud gjennom å lytte til en symfoni av Mahler. Han har levd 18 år i kloster og har skrevet bok om å være alene. Men den nye katolske biskopen i Trondheim har tro på fellesskap mellom kristne.

AV: VICTORIA BØ, FORFATTER

// FOTO: MOUNT SAINT BERNARD ABBEY.

«Lys» og «vennlighet» er de to første ordene som slår meg når jeg hilser på den kortklippede mannen i svart og hvit munkekutte. Erik Varden fra Østfold er Den katolske kirkes nye biskop for Midt-Norge og kommer fra en tilværelse som abbed i et engelsk kloster. Han har et stort kors i en snor rundt halsen, belte rundt livet, et sterkt blikk, er nyss kommet ut av utenlandskarantene, ler åpenbart lett og har en sjelden utstråling av tilstedeværelse. Nå er han i Norge og har flyttet til Trondheim, men har ikke rukket å bli kjent i byen når vi møtes på Antikvariatet kafé i den studenttravle delen av byen.

Varden kommenterer den gamle skrivemaskinen som står utstilt på bordet bak oss, mens jeg bukserer meg på plass ved vindusbordet med laptop og journaliste-blokk og spørsmål printet ut på papir. Jeg har forberedt meg mer enn jeg pleier, ut fra en fornemmelse av at Varden er en viktig ny norsk teologisk stemme og at dette

intervjuet kommer til å være noe helt annet enn en vanlig forfatter som kjøper stilen: Jeg snakker om livet mitt og denne boken på samme måte som jeg har gjort i tjue andre intervjuer allerede.

– Ja, sier jeg, – jeg tenkte dette var et sånt skrivested å møtes på.

Jeg skulle sagt noe mer med det samme, noe med at jeg vil gjerne snakke med ham fordi han har skrevet bok, en teologisk utlegning om ensomhet og erindring. Etter å ha lest boken hans, *The Shattering of Loneliness – On Christian Remembrance*, nesten to ganger, har jeg gått ut fra at dette kan bli en samtale hvor jeg kan få det travelt med å få med meg nyansene. Så isteden spør jeg om å få ta opp intervjuet og legger mobilen midt på bordet idet vi begynner samtalen.

INNBYDELSE. – *Hvorfor var det viktig for deg å skrive denne boken om ensomhet?*

– Boken ble til ved en innbydelse, rett

og slett. Fra redaktøren, forteller Varden. – Han som er *commissioning editor* i Bloomsbury forlag, kom på besøk til klosteret og inviterte meg til å skrive et eller annet. «Hva skal den boken handle om, da?» spurte jeg. «Det vet jeg ikke», sa han. Jeg hadde vært og holdt en retrett om erindring, og så snakket vi om det, og så sa han «det blir bra, skriv en bok om det», sier Varden. Han tar en liten pause, setter tekoppen ned i skålen. – Ja, jeg liker det. At boken kom ut av en samtale og et møte.

VÆRE ALENE. – *Kan du si litt mer om dette, hva er det med temaet å være alene som tiltrakk deg?*

– Det med «å være alene» ... I klosterlivet så er det et vesentlig begrep, sier Varden. – Ørkenfedrene, de som var de første munkene, ville gjerne ha en klar forståelse av hva klosterstanden bestod i, og da gikk de til roten av ordet. Vårt norske ord «munk» kommer fra gresk *monachos*.

FAKTA

HVEM: Erik Varden.

BOR: I Trondheim.

SIVILSTATUS: Munk.

JOBBS: Biskop for Den katolske kirke i Midt-Norge.

ALDER: 47 år.

FRA: Degernes, Viken.

– PÅ GRESK ER ORDET FOR
«MUNK» OG ORDET FOR
«NONNE» BEGGE AVLEDET AV
SAMME ROT. EN MUNK
ER ALTSÅ EN PERSON
SOM ER ALENE.

Det kommer fra roten *monos*, som betyr «alene». På gresk er ordet for «munk» og ordet for «nonne» begge avledet av samme rot. En munk er altså en person som er alene. Evagrius, en stor teolog på 300-tallet, beskrev helt fabelaktig munken som et menneske som er skilt fra alt, så alene i den forstand, men forenet med alle.

Så hensikten med å gå ut i ørkenen, også i Gregors store biografi om Benedikt, som har skrevet vår klosterregel, står det som en etappe i hans livsreise at han reiste ut i ødemarken sør for Roma og «levde alene med seg selv», *solus habitavit secum*. Det er en vanskelig frase å oversette ... Varden leter et øyeblikk etter ordene, men fortsetter i en talestrøm så presis og klartenkt og allikevel med såpass lange resonnementer at jeg gløtter takknemlig på mobilen på bordet som lager lydfil av samtalen vår.

– Jo, han levde «alene med seg selv foran Ham som ser alt fra oven». Så hensikten med å være munk er å kunne leve uavbrutt og konsentrert for Guds åsyn, i en kontemplativ bevegelse. Og «kontemplasjon» er rett og slett å ha blikket vendt mot Ham som er lys og liv og godhet og skjønnhet. Det ensomme menneske som forsøker å løfte seg selv mot det guddommelige, er ikke spesifikt kristent, men det som kjennetegner den kristne monastiske stand, er å leve i Kristi etterfølgelse, å forsøke å gå som Han gikk, som det står i Johannesbrevet. Og det vil si å tre inn i den uendelige kjærlighet som gjorde at Gud ble menneske.

Derfor er den evagrianske definisjonen viktig, det å trekke seg tilbake fra alt som distraherer – ikke for å forvitre i isolasjon, men for å legge av seg sine beskyttende skall, og for å stå åpen og sårbar for Guds åsyn og der bli et redskap for Guds barmhjertighet i verden, og for å ta inn i sitt hjerte den lidende menneskehet som Gud omfavner med sin kjærlighet. Den

spenningen der er fryktelig viktig. At man trekker seg tilbake i ensomhet, for – i Benedikts klosterregel er det et viktig motiv om hjertets utvidelse som Benedikt skriver om i slutten av prologen – i begynnelsen av våre liv som disipler kan veien synes vanskelig, og vi sleper føttene etter oss. Men ettersom vi får mer trening i å leve med nåde, så begynner vi å løpe på budenes vei med et utvidet hjerte, *dilatato corde*. Det som er munkens kall – og jeg bruker munken i inkluderende forstand – er å ha et hjerte som utvides i møte med Guds kjærlighet for å nå dimensjonen som er Guds evige kjærlighet, sier Varden.

OM Å REISES OPP. Det kommer inn noen i kaféen og setter seg på bordet ved

sidene av, et surr av stemmer siver inn i samtalen. Men det Varden sier, når inn til meg på et vis som rører meg. «Legge av seg sine beskyttende skall»? «Bli et utvidet redskap for Guds barmhjertighet i verden»? «Utvide sitt hjerte»?

Varden har en intens erfaring ved seg når han snakker om dette. Jeg synes jeg får et orlitt glimt av kamp, av naken kamp med mye. Men også seier. Ja, definitivt seier.

– Ja, det er et storartet program, sier han smilende. – Det er aldri kjedelig å leve i dette. Når du forsøker å leve ditt liv som svar på en så høy fordring, møter du alt som er lavt i deg selv, alt stritter imot, alt som er selvsk, selvpoptatt, stolt, bedagelig, ubarmhjertig, for da å la det omvende. Det er en livsvarig prosess. Monastisk tradisjon

– I MITT KALL HAR JEG OFTE
OPPLEVD ENSOMHETEN SOM
EN REALITET, MEN JEG HAR
ALDRI FØLT MEG ALENE.

er basert på en overlevering av veldig mye eksistensiell og praktisk visdom. Denne visdommen er så velsignet konkret og uabstrakt. Det monastiske kall kan gå på å realisere Kristi bud gjennom å etterfølge Kristi eksempel ved å befatte seg med de faktiske oppfordringer som oppstår. Et av de overleverte gullkorn er en munk som spør en annen: «Hva gjør du hele dagen?» Og får svaret: «Jeg faller og jeg reises opp igjen, jeg faller og jeg reises opp igjen.» Det å være munk er å ha erfaringen av at man faktisk reises opp igjen, for så å kunne bli en støtte for andre.

ENSOM VERSUS ALENE. – *Kjenner du deg ensom som munk?*

– I mitt kall har jeg ofte opplevd ensomheten som en realitet, men jeg har aldri følt meg alene. Det å «være alene» betyr jo å være ensom og forlatt. På engelsk er det å være «alone» en objektiv tilstand, mens det å være «lonely» er en subjektiv tilstand og en smertefull erfaring.

– *Det du sier om å være alene er interessant, det vil si, måten du bruker ordet på. Jeg tenker at ordet «alenehet» indikerer at det er en selvalgt tilstand og dermed forbundet med gode følelser, mens ensomhet er mer forbundet med lengsel og kanskje en slags sorg?*

Varden blir litt brydd. – Jeg har vært 30 år utenlands, og min bruk av norsk de årene har stort sett vært skriftlig og litterær, så jeg føler meg fram for å finne de riktige begrepene. Det kan være befriende å rydde i erfaringen med ordene og lage distinksjoner som favner erfaringen. Det som er

viktig, er å kunne uttrykke forskjellen. Vi har alle behov for å være alene, så det er en slags lengsel i det, og å være alene kan være livgivende og vakkert. Og man kan ha noe som er både livgivende og smertefullt. Vi er alle redde for å være isolert og forlatt.

– *Som munk så opplever du et fellesskap med Gud. Men hvordan er fellesskapet med de andre i et kloster?*

– Fellesskap med andre er intenst. Når vi avlegger våre løfter, er det evige løfter, så det oppstår jo et sterkt fellesskap mellom mennesker, med de utfordringer som ethvert menneskelig fellesskap byr på, sier Varden, som har levd 18 år i et engelsk kloster, syv av disse årene som øverste leder, abbed, i klosteret.

– *Hva var din vei inn til å bli munk? På norsk er tittelen på boken din Lengsel er mitt vesen. Hva skapte lengselen i deg etter å leve i kloster?*

– Begynnelsen på det har jeg forsøkt å beskrive i boken, det var en musikopp-

levelse jeg hadde som 15–16 åring da jeg hørte på Mahler, som førte meg til tro. Det å lytte til musikken skrudde på en bryter, kan du si. Jeg opplevde et kall, at noe ropte på meg. Og dette noe fant en klangbunn, et ekko i meg, sier Varden.

ALLTID BOK I LOMMA. – *Kan du oppsummere det å være munk på en forståelig måte for oss som ikke har erfaring fra klosterliv?*

– Man forestiller seg kanskje klosterlivet som rolig. Men det kan lett være et liv som er ekstremt travelt, det er den åndelige rammen å forholde seg til, men man skal motta alle som kommer, skal ta seg av de syke og gamle, det er dyr på båsen, tak som lekker, maten skal på bordet og det skal holdes rent.

– *Det høres jo nesten ut som et helt alminnelig liv?*

– Ja, men det er det. I den engelske beskrivelsen av vår orden står det: *Our life*

is obscure, laborious and ordinary. Men jeg har opparbeidet meg evne til å lese og skrive når jeg har tid, noen minutter her og der. Og jeg går gjerne med en bok i lomma.

Han smiler. – Men klosterlivet er uforutsigbart. Det er et enkelt liv, et liv i tjeneste, hvor man forsøker å ikke sette noe foran Kristus. Men det er så mange som kommer til et kloster. Jeg har ofte hørt folk si: «Dere som lever så avsondret, vet jo ikke hva vanlige folk har å bale med.» Men jeg pleier å si at i løpet av et år er det ingen form for menneskelige behov og menneskelig lidelse som ikke kommer inn gjennom vår inngangsdør.

SOLUS SECUM. – *I sin tid kritiserte og oppløste Luther klostrene fordi man i den katolske kirken tenkte at det ga fordel i frelsen og gudsforholdet om man var munk/nonne. Hvordan tenker man om dette i dag?*

– Der skal vi være veldig påpasselige med å ikke henge oss fast i en fremstilling

som er for retorisk. En av utfordringene vi står overfor i kristen diskurs, er at så mange ord er blitt kampord. Det er historisk tvilsomt om klosterstanden selv har hevdet at munkestand kan være en fordel. Det kan være fra legfolkets side at man skiller, fordi da slipper man selv å stile så høyt. I boken referer jeg til et eksempel som er viktig for meg, om den egyptiske Maria.

Varden forteller historien om hvordan en angrende synder, Maria-skikkelsen i fortellingen, har en nærhet til Gud som den hellige munken Sossima, som hun møter, ikke har.

– Det å leve i den aleneheten er nettopp å innse hvor langt man er fra fullkommenheten. For å forstå klosterlivet rett, må man utgå fra det paulinske bildet om Kristi legeme. Klostervesenet er bare en dimensjon av det legemet.

– *Du trekker inn ulike skjønnlitterære uttrykk i boken din selv om den hovedsakelig er en teologisk utforskning, hvorfor det?*

– Helt fra jeg var ganske ung har litteraturen vært en viktig kilde til selverkjennelse. Sann litteratur forsøker å uttrykke sannferdig noe som er vesentlig i mennesket. Bibelen er den fremste tekst på det planet i den litterære kanon. Men det jeg forsøker i boken ... Han stopper opp.

– Hvis jeg får lov å begynne på nytt ... I den vestlige klostertradisjon har vi tre grunnpillarer for det åndelige liv – den liturgiske bønn, altså tidebønn, den personlige, stille bønn, og så har vi *lectio divina*. Det siste er å sette seg ansikt til ansikt med skriften og forsøke å virkelig gå inn i den. Men *lectio divina* er en dialogisk erfaring. Jeg leser Guds ord, men det som er mer vesentlig, er å la Guds ord lese meg. Jeg tillater dermed at jeg selv blir et objekt. Og det er på den måten jeg ser at det å utlegge skriften litterært kan forankre bibelske budskap som ellers kan være vanskelig håndterlige. Vi kan sette alt det som er bibelsk i en from tilstedestilthet, en

from sfære, men det jeg forsøker å oppnå ved å bruke litterære eksempler, er å vise at troen og den fromme sfæren omslutter det reelle liv.

Mitt prosjekt med boken var å forankre et kristent menneske i erfaringen av å leve *solus secum*, alene med seg selv for øynene fra Ham som ser alt fra oven.

Varden trekker inn en anekdote på sitt nå sedvanlige vis og forteller om Antonius, som kjempet en fryktelig troskamp gjennom å være alene, men som plutselig ble bevisst Guds nærvær og spurte: «Men hvor har du vært?»

– Jeg har vært her hele tiden, svarer Gud da. – Men jeg ville se deg kjempe, for det er gjennom kampene at du ser meg.

BE OG ARBEIDE SAMMEN. – *Hva ønsker du å utrette som biskop?*

– Jeg kunne gi et prinsipielt svar, det er masse jeg er forpliktet til å utrette. Men jeg går ikke inn i dette med noe personlig

– VI HAR ALLE BEHOV FOR Å VÆRE ALENE, SÅ DET ER EN SLAGS LENGSEL I DET, OG Å VÆRE ALENE KAN VÆRE LIVGIVENDE OG VAKKERT.

prosjekt, jeg ønsker å bli kjent med mennesker og steder.

På spørsmål om hva han tenker om økumenikk og fellesskap – ikke bare mellom enkeltmennesker, men mellom trosretninger – blir Varden stille, tenker seg om før han svarer:

– Igjen, hvis jeg får uttrykke meg på to nivåer, så er det noe jeg tar fullstendig for gitt, sier han og forteller at han har levd i kristent fellesskap i flere sammenhenger. Som student i Cambridge hadde han anglikanske prester som medstudenter, og hans gresklærer var metodist. Gode venner har han i både ortodokse kirker, sin

egen klosterorden og blant evangelikale kristne.

– Det å be Kristi bønn om at alle må være ett, er et håp vi alle er forpliktet til. Jeg tror det er fryktelig viktig å møtes og be og arbeide sammen, forsøke å hjelpe andre sammen. Jeg er opptatt av å ikke begrense det å være kristelig til noe som er en rettighet, men noe som er et ansvar. Det er mye vi kristne kan gjøre for å svare på det ansvaret sammen. Når det gjelder den økumeniske samtalen, altså nivå to, sånn læremessig, der må jeg bli bedre informert. Økumenikken kan ikke begrenses til et teoretisk foretak, sier han og legger til at for ham vil det helt fundamentale nivå i kristent fellesskap være det som skjer i forhold til andre i hans eget hjerte.

OM Å KOMME HJEM. – *Du er norsk og har bodd i utlandet lenge. Slik sett kan vi kanskje si at du på et vis har vært alene i*

verden. Hvordan er det å komme hjem til norsk mat, språk og kultur?

– Det er ... det er gledelig, det er litt forunderlig, og det er fryktelig mye som er velkjent, men som når man har vært borte så lenge, ser man på det velkjente som noe nytt. Og når jeg nå går inn i Trondheim katolske stift, er det katolikker fra 120 land. Så kanskje det at det kommer en bispenovise som er litt ... sånn utenfra, er bra? Det er viktig å se det nasjonale i litt større perspektiv.

BYBILDET. Etter intervjuet glemmer Varden igjen skjerfet sitt over stolen. Kaféverten oppdager det for meg.

– *Hei, han glemte skjerfet sitt!*

Han løper etter Varden.

– *Fant du ham?* spør jeg da mannen straks etter er tilbake.

– *Ja, han står der.*

Jeg skotter ut av vinduet. Varden har ikke kommet langt. Ute i gaten står han

i framoverlent samtale med en gammel mann med gästol.

Den sorte og hvite munkekutten til biskopen stikker seg ut i bybildet, klosterdrakt og en hvit ulljakke og sandaler med sorte strømper. Ja, det er sånn det er: Det har kommet en ny munk til den gamle klosterbyen Nidaros. Jeg ser glimt av en hyggelig hilsen til den gamle før Varden forsvinner med energiske skritt i retning kirkekvartalet i byen. Han går alene, men midt i menneskestømmen over bybroen. ❶

– DET Å LEVE I DEN ALENEHETEN ER NETTOPP Å INNSE HVOR LANGT MAN ER FRA FULLKOMMENHETEN.